ENIGE AANTEKENINGEN OMTRENT DE JAARREKENING-CONTROLE IN VERBAND MET DE INTERNE CONTROLE

door F. W. Sibille

I. De Betekenis der Interne Contrôle voor de Jaarrekening-Contrôle.

1. Onder jaarrekening-contrôle verstaan wij het complex van werkzaamheden, welke door de openbare accountant moeten worden verricht teneinde hem in staat te stellen, in zijn functie als zodanig, te oordelen over de mate van juistheid waarmede in het jaarverslag verantwoording wordt afgelegd omtrent het bedrijfsgebeuren.

De accountant moet nagaan of:

a. de bedrijfsleiding haar taak vervult overeenkomstig de ontvangen opdracht(en) en in overeenstemming met de doelstelling(en) der onderneming.
b. de door de leiding uitgevaardigde uitvoerings-instructies doeltreffend zijn.
c. deze instructies doeltreffend worden nageleefd, 1°) door de leiding zelve 2°) door de verschillende onder de leiding ressorterende organen van de onderneming.
d. de jaarrekening een getrouw verslag geeft van de uitkomsten van het gevoerd beleid gedurende de periode waarop de berichtgeving betrekking heeft.

2. In de regel maakt de leiding der onderneming gebruik van „interne" controleurs, om zich de nodige zekerheid te verschaffen, dat haar instructies juist worden uitgevoerd.

Het krachtigste contrôle-middel in de onderneming bestaat echter in een combinatie van organisatie maatregelen en -middelen, waarbij bepaalde organen van de onderneming, wier eigenlijke taak niet bestaat in de contrôle der beheersbesluiten, deze desniettemin automatisch of bijna automatisch, verrichten als een nevenfunctie tot hun eigenlijke taak.

De ondernemingsleiding zal bij haar interne contrôle principieel niet kunnen steunen op de contrôle van de accountant over wie zij immers geen zeggenschap heeft. Omgekeerd zal de accountant wel de „interne contrôle" van de onderneming in zijn contrôle werkzaamheden kunnen betrekken.

3. Het is een principe van „interne contrôle", dat niemand zich zelf kan controleren, en dat ook niemand een doeltreffende contrôle kan uitoefenen over personen of organen, waarvan hij afhankelijk is door hiërarchische, emotionele, finantiële, of andere banden, die zijn vrij beoordelingsvermogen belemmeren. De onder 1) a, b en c-1 genoemde handelingen kunnen dus niet doeltreffend door de interne contrôle worden geverifiëerd. Speciale voorbeelden van zulke handelingen welke in ieder geval door de accountant moeten worden gecontroleerd, *zonder dat hij hierbij kan steunen op de interne contrôle*, zijn:

I. De naleving van contracten, tussen de onderneming en de verantwoordelijke leiding der onderneming. (Salarissen, onkosten afrekeningen, schuldovereenkomsten, enz.)
Hieronder valt niet de naleving van contracten tussen de onderneming en van de leiding afhankelijke employees.

II. Handelingen verricht door de verantwoordelijke leiding, zoals b.v. inkopen en verkopen direct verricht door de directie.
Hieronder vallen niet handelingen verricht door, aan de leiding verantwoordelijke employees.

4. Wat betreft de handelingen en gegevens, die door de interne contrôle kunnen worden gecontroleerd, zullen wij analyseren welke zekerheid de interne contrôle aan de accountant kan bieden. Wij lichten dit toe met het volgende eenvoudige voorbeeld: Twee series van gegevens die onderling gelijk moeten zijn ($a_1 = b_1$; $a_2 = b_2$ enz.), worden langs verschillende wegen, door onderling onafhankelijke personen, geregistreerd en opgeteld. Een derde persoon, onafhankelijk van elk der beide vorige, vergelijkt de gelijkheid der beide totalen Σa en Σb. Op de identiteiten $a_1 = b_1$; $a_2 = b_2$; $a_3 = b_3$ enz. wordt volgens uitvoerings-instructie interne detailcontrôle uitgeoefend, in die zin, dat de correctheid der samenstellende details van een der beide series, met externe gegevens wordt gecontroleerd.

Indien de accountant zekerheid zou hebben, dat de beide cijferreeksen op van elkander onafhankelijke wijze verkregen zijn, geeft de identiteit der totalen grote mate van zekerheid, dat ze in details correct zijn. Hij kan uit deze identiteit echter niet afleiden dat de interne contrôle tussen Σa en Σb inderdaad is uitgevoerd. Wel kan hij uit de ongelijkheid afleiden, dat de contrôle niet of niet correct is uitgevoerd.

Voor een juiste organisatie der interne contrôle is het noodzakelijk dat de totaal-contrôle wordt uitgevoerd door een controleur, die onafhankelijk is van de gecontroleerde persoon. De accountant kan moeilijk volledige zekerheid verkrijgen dat deze onafhankelijkheid inderdaad bestaat. Hieruit concluderen wij:

a. Het is noodzakelijk, dat de accountant alle totaal-contrôles uitvoert, zelfs als de accountant grote mate van zekerheid zou hebben, dat drie onderling onafhankelijke personen bij de interne contrôle betrokken zijn; in dit geval is de uit de zelf geconstateerde overeenstemming van totalen verkregen zekerheid afdoende. Indien de onderlinge onafhankelijkheid tussen de betrokken employees niet bestaat zal de accountant zich meer zekerheid moeten verschaffen (speciaal om opzettelijke fouten te kunnen constateren).
b. De accountant mag op grond van overeenstemmende totaalcijfers niet zonder meer concluderen dat de samenstellende detailgegevens juist zijn. Indien zekerheid omtrent de juistheid der detailgegevens voor het resultaat van zijn contrôle van belang is (soms is alleen de juistheid van het totaalcijfer van belang), moet hij de door de administratie uitgevoerde detailcontrôles nader analyseren.

5. De interne contrôle van de onderneming verricht periodiek *waarde opnamen* (kasopnamen; goederenopnamen; opname van waarde documenten; opname van vaste activa; afstemming van persoonlijke rekeningen door het aanvragen van saldobevestigingen, enz.). De opname vormt de sluitende schakel in een contrôle keten. Zulk een opname contrôle biedt de accountant in vele gevallen meer zekerheid, dat de interne contrôle is uitgevoerd, dan de „totalen afstemming" uit de vorige paragraaf, althans indien de samenstelling der opname van geval tot geval werd vastgelegd, en aldus grote waarschijnlijkheid bestaat, dat de opname inderdaad heeft plaats gevonden. (Het kassaldo moet worden gespeci-

ficeerd in specie, bankbiljetten, cheques, enz. en daarna vergeleken met de administratieve gegevens, volgens kladkasboek, netkasboek en grootboek. De aantekeningen hiervan moeten door bij de opname betrokken employees worden geparafeerd).

Men kan de balans contrôle zien als een bijzonder geval van een opnamecontrôle, alhoewel strikt genomen niet alle rekeningen door een opname kunnen worden gecontroleerd. Een balans-contrôle vervult bij de contrôle van alle transacties der onderneming sedert de vorige balanscontrôle, een functie, vergelijkbaar met die van de kasopname, bij de contrôle van de kasbeweging sedert de vorige kasopname. De balans contrôle is de sluitende schakel in het totale contrôleverband. Deze contrôle heeft speciaal tot doel om de resultaten der onderneming te controleren.

De accountant dient de balans volledig met specificaties te controleren en ook zelf opnamen te verrichten, hoewel hij hierbij, zoals wij reeds hebben betoogd, op de interne contrôle kan steunen.

De accountant zal zich in de eerste plaats overtuigen of de interne opnamen betrouwbaar zijn.

Vaak is het niet nodig, dat de onderneming op balansdatum een volledige physieke opname verricht. Een magazijnadministratie gecontroleerd door een continu systeem van steekproeven, kan in een goede organisatie grote zekerheid bieden en is verkieselijk boven een volledige opname op de balansdatum, welke niet in details met de magazijn-administratie kan worden afgestemd (tenzij een totaalwaarde-verband-contrôle mogelijk is).

De verklaring van de bedrijfsleiding, dat zij de voorraden opgenomen heeft of onder haar toezicht heeft doen opnemen — indien geen interne contrôle op de juistheid van het balanscijfer bestaat — kan door de accountant niet als een afdoende garantie voor de juistheid van deze balanspost worden aanvaard. In zulk een geval moet de accountant zich zekerheid verschaffen, door zelf een opname te verrichten.

Wat de waardering der balansposten betreft moet de accountant vast stellen, dat deze volgens gangbare grondslagen is geschied, waarbij de continuiteit van jaar tot jaar een grote rol speelt. Indien deze, om welke reden dan ook, verbroken is dient hij toe te zien, dat dit speciaal in het jaarverslag wordt vermeld, evenals de invloed welke deze wijziging van de waarderings-principes op de resultaten heeft uitgeoefend. Verder moet de accountant zich zekerheid verschaffen, dat de waarderings-instructies nauwkeurig zijn uitgevoerd. Dit betekent niet, dat hij alle details één voor één moet narekenen.

De contrôle der in de balans opgevoerde schulden bestaat in het vast stellen, dat *alle* bestaande schulden correct zijn vermeld. Een contrôle hiervan door middel van saldo-bevestigingen is niet afdoende. Een zekere verbetering zou echter worden bereikt indien de accountants er een gewoonte van maakten om saldobevestigingen over uitstaande vorderingen niet aan te vragen bij de klanten, doch bij hun accountants.

II. De contrôle ener administratief goed georganiseerde onderneming.

1. Na een voorafgaande studie van de onderneming zal de accountant een ideaal organisatie-schema der onderneming opstellen, om dit met het bestaande schema te vergelijken. Analyse der verschillen zal leiden tot kennis der onvolmaaktheden van de organisatie, welker invloed op de resultaten moet worden beoordeeld.

2. Als tweede punt zal hij de begroting(en) voor de komende contrôle-periode aan een nadere beoordeling onderwerpen, waarbij hij niet alleen de principiële samenstelling (samenhang met eisen en kenmerken van de ondernemingsorganisatie, verband met de boekhouding, enz.) maar ook de juistheid van de berekenings- en schattingsmethoden zal nagaan.

3. Na deze inleidende werkzaamheden kan tot de uitvoering van de lopende contrôle worden overgegaan. Het contrôle-programma, opgesteld door de accountant na bestudering der administratieve organisatie van de onderneming, heeft allereerst tot doel een richtlijn voor de assistenten, en een contrôle middel op hun werkzaamheden te zijn. Het is een minimum programma. De resultaten der contrôle kunnen aanleiding geven tot nadere detailcontrôles, aangezien de accountant in zijn contrôle de bestaande interne contrôles betrekt, welker doeltreffendheid en correcte toepassing hij tevens moet vast stellen.

4. Indien de behaalde resultaten — ook in hun samenstelling — beantwoorden aan de correct opgemaakte begroting, terwijl de externe factoren, welke op de resultaten invloed uitoefenen onveranderd gebleven zijn, zoals zij voorzien waren in de begroting, betekent dit dat het beheer in grote lijnen correct is gevoerd — althans indien zekerheid bestaat dat de administratieve verantwoording betrouwbaar is.

De accountant zal dus moeten vast stellen:

a. Welke zijn de afwijkingen tussen werkelijkheid en begroting?
b. Welke zijn de veranderingen die de externe omstandigheden en factoren sinds het opmaken der begroting hebben ondergaan? Welke invloed zouden deze veranderingen op de begrotingsresultaten hebben uitgeoefend?
c. Welke zijn de afwijkingen tussen de verschillen vlg. a) en vgl. b)? Waardoor zijn ze veroorzaakt?

Hij zal de voor de analyse nodige gegevens putten uit de bestaande administratie en de budgetboekhouding der onderneming. Hij moet dus vast stellen, dat deze cijfers betrouwbaar zijn. Daartoe zal hij de werkmethoden van het personeel controleren door middel van steekproeven op onvoorziene ogenblikken (aanwezig zijn bij het openen van de post; toezien hoe het geld- en goederenverkeer door de verschillende daarbij betrokken employees behandeld wordt; employees in details omtrent hun werkmethoden en -instructies ondervragen; enz.). Ook zal hij vaststellen, dat de administratieve en de interne contrôle werkzaamheden rechttijdig en op de juiste manier worden uitgevoerd. Een sterke contrôle-zekerheid wordt echter verkregen door het critisch onderzoek van de cijfers zelve.

5. Navolgend geven wij een kort overzicht van deze minimum contrôle-werkzaamheden:

a. In maandelijks vergelijkbare kolommen alle noodzakelijk geachte statistieken in eigen dossiers bijwerken. De gegevens worden ontleend aan boekhouding, budgetboekhouding, statistieken en andere gegevens van de onderneming. De statistieken moeten zo opgesteld zijn, dat ze volledig inzicht geven in het ondernemingsgebeuren.

   Zonder ook maar enigszins naar volledigheid te streven geven wij ter illustratie enige voorbeelden van statistieken:

I. Balans statistiek.

II. Mutaties en andere specificaties van daarvoor in aanmerking komende balansrekeningen (b.v. samenstelling en mutaties van vaste activa en de betreffende afschrijvingsrekeningen; samenstelling en mutaties van goederenvoorraden, zo mogelijk in aantallen en standaardprijs-waarden, goederenvoorraden uitgedrukt in maanden verbruik, enz.; samenstelling en mutaties van debiteuren rekeningen; uitstaande vorderingen in maanden omzet, analyse van uitstaande saldi in verschillende graden van achterstalligheid; mutaties van bestemmingsreserves, waarbij speciaal de debet posten op deze rekeningen de aandacht verdienen, enz.).

III. Analyse van samenstelling der balans ter beoordeling van liquiditeitspositie.

IV. Verlies- en Winstrekening (in details).

V. Resultaten per artikelgroep, ontleed naar samenstelling, waarbij de resultaten ook worden uitgedrukt in percenten van omzet; in percenten van geïnvesteerd kapitaal, enz.

VI. Specificatie van de onkosten rekeningen, met inschakeling van correlatiecoëfficienten; index-cijfers; tarieven; enz.

b. Liefst maandelijks, in ieder geval periodiek, alle totaalcontrôles zelfstandig nagegaan, zoveel mogelijk met inschakeling van de in eigen dossier gevoerde statistieken (totaal tellingen vlg. dagboeken met totaaltellingen vlg. proefbalans; tellingen grootboekrekeningen met tellingen van specificaties; saldi van bezittingen met door administratie verrichte opnamen — al of niet aangevuld met eigen opnamen —; enz.).

c. De statistieken — en speciaal de in paragraaf 4 aangeduide afwijkingen — maandelijks analyseren. Op grond van de uitkomsten detailcontrôles verrichten. Onafhankelijk daarvan bepaalde gegevens volledig met documenten controleren, o.a. de handelingen welke niet door de interne contrôle zelf doeltreffend kunnen worden gecontroleerd. (Hfdst. I, par. 1 Speciaal c-1°. Zie ook Hfdst. I, par. 3).

Belangrijk is de vraag, op welke wijze de accountant zich zekerheid kan verschaffen, dat hem geen enkele voor zelfstandige contrôle in aanmerking komende post ontgaat. Daarvoor is het niet nodig alle boekingen met documenten te controleren, aangezien op verschillende gesloten rekeningsgroepen totaal contrôles bestaan.

B.v. specificatie vaste activa met grootboekrekening en opnamen; specificatie goederenvoorraden met grootboekrekening en opnamen; specificatie waardepapieren met grootboekrekening en opnamen; specificatie kas- en bankrekeningen met grootboekrekening en opnamen; specificatie debiteurenrekeningen met grootboekrekening en saldobevestigingen; specificatie andere persoonlijke rekeningen met grootboekrekening en eventueel saldobevestigingen.

Vele onkostenrekeningen zijn van maand tot maand nagenoeg onveranderlijk of staan in een vaste verhouding tot bepaalde andere gegevens, welke onder contrôle staan. (b.v. gebouwhuur, salarissen, interesten op leningen; afschrijvingen op vaste activa vertonen een tamelijk vast karakter: De accountant kan er zich toe beperken om de eerste maand volledig met documenten te controleren en wat de overige maanden betreft uitsluitend de afwijkingen. Indien het bedrag der uitbetaalde salarissen en het aantal personen, dat bij de onderneming werkt, vast ligt, is het mogelijk om de juistheid van enige andere onkostengroepen, zoals b.v. verschillende sociale lasten in totalen te controleren).

Goederen verbruik en omzetten per artikelgroep staan soms in een gemakkelijk te controleren verband (b.v. indien met een vaste winstmarge wordt gewerkt).

Omzetcommissies en omzetbelasting vormen dikwijls een vast percentage van de omzet.

m a b blz. 270

Aangezien de accountant op grond van de door hem uitgevoerde totaal contrôles weet, dat alle posten in de boekhouding verwerkt zijn en van verschillende grootboekrekeningen, dat alle daarvoor in aanmerking komende posten in de specificaties van die grootboekrekeningen zijn opgenomen, kan hij door een eliminatie proces bepalen welke rekeningen niet onder totaalcontrôles te vangen zijn en dus volledig in detail moeten worden gecontroleerd. Op grond van ervaringen uit voorafgaande perioden, resultaten der cijferbeoordeling, kennis van de zwakheden van bepaalde personen in de onderneming, resultaten van contrôle op de uitvoeringsmethoden, enz., zal hij nu besluiten hoever hij bij de detailcontrôle op de accuratesse wenst te gaan. In de meeste gevallen zal hij met steekproeven volstaan. (Het betreft hier immers alleen rekeningsgroepen voor welke hij langs andere wegen reeds heeft kunnen vaststellen, dat de totalen correct zijn en wat de accuratesse betreft, de interne contrôle goed functionneert). De rekeningen, zoals directiekosten; onkostenrekeningen, welke uitsluitend op grond van directie besluiten ontstaan; enz., zal hij echter volledig controleren. Zo zal hij ook alle aankopen van dure vaste activa met documenten volledig controleren (waarbij de prijs-contrôle zeer belangrijk is!), evenals de verkopen.

Hij zal verder volledig die rekeningen controleren, waarop hij weinig of geen statistische totaalcontrôle kan uitoefenen. (Zoals b.v.: debiteurenverliezen geboekt ten laste van Reserve Dubieuse Debiteuren; in het algemeen de debetzijde van bestemmings-reserve rekeningen; diverse onkosten; incidentele verliezen en winsten).

6. Binnen het besproken contrôle systeem is het essentieel, dat de steekproeven met overleg worden uitgezocht. De accountant moet zich hoeden voor directe of indirecte beïnvloeding door de te controleren personen; hij moet het deze ook moeilijk maken om te raden welke detailcontrôles hij op een gegeven moment zal verrichten. Hij moet de steekproeven critisch kiezen en bovendien op zodanige wijze, dat ze een gesloten keten van contrôle schakels vormen.

> Indien b.v. in een bepaalde onderneming een zelfde artikel in meer dan één magazijn wordt opgeslagen, zal het aanbeveling verdienen, dat de accountant nu en dan steekproeven per artikel neemt, zodanig dat dit zelfde artikel in alle magazijnen tegelijkertijd wordt opgenomen. Wanneer bepaalde facturen op prijs en calculaties worden gecontroleerd, verdient het aanbeveling om tegelijkertijd alle boekingen welke op grond van deze facturen worden verricht te controleren, evenals het verband met order- en magazijnadministratie.

De steekproeven spelen niet alleen een grote rol bij de in par. 5 behandelde contrôles, maar ook bij het beoordelen van de administratieve organisatie en de doeltreffendheid van de uitvoering der interne contrôle.

> Het is gewenst, dat de accountant een speciale studie maakt van de techniek der critische steekproeven. Wij doelen hier niet op de berekening van de minimum-hoeveelheid detailcontrôles welke nodig is om het al of niet optreden van bepaalde fouten met waarschijnlijkheid te kunnen vaststellen. Prof. Kleerekoper heeft er terecht op gewezen, dat de gewone wiskundige waarschijnlijkheidsberekening door het ontbreken van bepaalde noodzakelijke gegevens niet zonder meer kan worden toegepast. De laatste ontwikkeling van de wiskunde opent misschien nieuwe mogelijkheden (Zie b.v.: John von Neumann and Oskar Morgenstern: Theory of Games and Economic Behaviour-Princeton University Press 1947).

De opname zien wij binnen het besproken contrôle-systeem als een speciale steekproef. Theoretisch is elke opname, die niet geschraagd wordt door een volledige contrôle der waarde bewegingen sedert de vorige opname, een gedeeltelijke contrôle, die gevaar loopt min of meer in de lucht te hangen. Het verdient daarom aanbeveling de opname te verbinden met een onderzoek naar de werkmethoden der betreffende afdeling(en) en met een steekproefsgewijze contrôle der bewegingen sinds de vorige opname.

> Een kasopname moet dus zodanig worden verricht, dat niet alleen alle kassen en bankrekeningen in de opname betrokken worden, maar tevens de interne organisatie van het kas- en bankbeheer, de functionele arbeidsverdeling tussen beheers- en contrôle werkzaamheden wordt beoordeeld, de kas- en bankbewegingen der lopende maand b.v. met geautoriseerde en zoveel mogelijk externe documenten en met de waarde-contrôleboeken worden gecontroleerd, enz.

7. Het zal duidelijk zijn, dat wij de contrôle van dagboeken met externe documenten [1]), die vele accountants als een onmisbaar deel der „jaarrekening" contrôle beschouwen, slechts zien als één der middelen, waardoor de accountant zich zekerheid verschaft, dat de interne contrôle der onderneming aan hoge eisen van uitvoering voldoet. De contrôle der dagboeken zal dus eveneens steekproefsgewijze kunnen geschieden. Uit overwegingen besproken in par. 6 verdient het de voorkeur om niet elke maand alle boeken steekproefsgewijze te controleren, doch één of meer maanden per jaar volledig te controleren (Van externe documenten via dagboeken, eigen grootboek, naar proefbalans en statistieken). Het doel van deze contrôle is echter uitsluitend om te zien, dat de interne contrôle niet gefaald heeft.

Het zwaartepunt der voorgestelde contrôle-methode ligt aldus in de cijferbeoordeling. De daaruit voortspruitende vragen en opmerkingen zullen bepalen welke onderdelen der administratie nader onder de loupe moeten worden genomen.

III. De contrôle ener onvoldoend georganiseerde onderneming.

Indien de administratieve organisatie niet aan hoge eisen van interne contrôle voldoet, zal het in vele gevallen niet mogelijk zijn om een contrôle uit te voeren welke de accountant in staat stelt de jaarrekening zonder voorbehoud te ondertekenen. In de administratieve inrichtingsleer wordt aangetoond, dat aan bepaalde minimum eisen van organisatie moet worden voldaan, opdat de resultaten met binnen redelijke grenzen vallende nauwkeurigheid kunnen worden bepaald. Deze minimum eisen verschillen naar gelang van aard, omvang en technische werkmethoden der onderneming. In een onvoldoend georganiseerde onderneming zal de accountant de balans en verlies- en winstrekening niet kunnen reconstrueren en dus evenmin doeltreffend kunnen controleren. Wanneer er in een onderneming b.v. geen verantwoordelijkheidssplitsing bestaat tussen inkoopactiviteit, goederenvoorraadbeheer en verkoopactiviteit, en afdoende externe detail- of totaalcontrolegegevens ontbreken, zal de accountant zich in het algemeen geen zekerheid kunnen verschaffen, dat alle in- en verkopen in de resultaten verantwoord zijn.

---

[1]) Een contrôle met externe bewijsstukken geeft in de regel hogere zekerheid, dan een met interne documenten. Niet voor alle transacties bestaan echter externe bewijsstukken. Wij gaan op dit probleem, waarmee wij de lezer bekend achten niet nader in.

Men behoeft hieruit niet af te leiden, dat de accountantscontrôle van zulk een onderneming zinloos is. De accountant verricht reeds een nuttig werk indien hij aangeeft door welke, vaak eenvoudige, verbeteringen de onderneming de noodzakelijke interne controle kan verkrijgen. Ook zal zijn controle vele fouten — die uiteraard in een slecht georganiseerde onderneming begaan worden — aan het licht brengen, zonder dat hij daartoe een „volledige" controle van documenten, dagboeken, grootboek en proefbalans behoeft te verrichten. (De accountant moet zich niet alleen laten leiden door overwegingen van controle theorie, maar ook door psychologisch inzicht, mensenkennis, speciale ervaring van een bepaald bedrijf of een bepaalde bedrijfstak, enz.[2]). Men moet echter niet in de eerste plaats hieraan toeschrijven, dat de goede accountant zijn steekproeven veelal verricht juist in die aantekeningen of afdelingen waar de fouten begaan werden. Vakkennis, bedrevenheid in cijferbeoordeling en gevoel voor correlaties, spelen bij zijn keus de voornaamste rol).

In het algemeen kunnen wij zeggen dat de accountants-controle van een onvoldoend georganiseerde onderneming, niet zal leiden tot een positief oordeel, dat in staat stelt om de jaarrekening zonder voorbehoud te bekrachtigen, maar wel tot concrete en voor de onderneming nuttige raadgevingen.

---

[2]) Wij bedoelen niet te zeggen, dat de accountant niet systematisch zou moeten werken, maar dat hij in de systematiek van zijn „controleleer" ook deze andere factoren moet opnemen.